

HOOFSTUK 1INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING1. Inleiding

Die onderwys word dikwels die moeder van alle beroepe en professies genoem en dit omdat die mens fisiek en geestelik nog altyd as 'n hulpelose en hulpbehoewende wese gebore word. "Die kind is afhanklik, hulpbehoewend, onvolwasse, onvolmaak en sy bestemming is volwassenheid, selfstandigheid, volkome toegerustheid vir elke goeie werk, heiligheid sodat hy as mens God sal vrees en dien en verheerlik."¹⁾

Die volwasse geslag het dus 'n opvoedings- en sosialiseringstaak en -verantwoordelikheid t.o.v. die onmondige kind. Die Christelike huisgesin as die eerste en natuurlike lewensmilieu waarbinne die kind hom onmiddellik na geboorte bevind, en waar hy sy eerste sosiale verbindings-

1) Van der Walt. Kliniekskool Loopspruit. 'n Gevallestudie, p.3.

ervaar, het dus hierin sy eerste en belangrike taak om die onmondige kind in te lei en in te lyf in die wêreld van volwassenheid na die eise van die doopbelofte, d.w.s. tot kennis, diens en liefde van God en tot heil van die naaste. Ook die aanleer en bybring van kennis en vaardighe hede moet dus in dieselfde lyn lê met hierdie uiteindelijke doelstellings van die opvoeding.

Namate die menslike samelewing veranderd, ontwikkeld en gedifferensieerd en gespesialiseerd geraak het, het die ouers begin tekort skiet wat hierdie eise betref en het die skool mettertyd meer en meer funksies van die huisgesin oorgeneem.

Die skool groei dus uit die huisgesin; 'n Godgewilde samelewingsverband met 'n eie taak en terrein; die produk van kultuurontwikkeling; instrument in diens van beskawingshandhawing.¹⁾ As sodanig spreek dit dus vanself dat Christelike ouers 'n Christelike skool met Christelike onderwysers sal eis.²⁾ Wat meer is, "Any educa=

1) Van Wyk. Die Christelike skool. (In C.O.V.S.A.-studiestuk, 7, p.3.)

2) Cilliers. Probleme in die onderwys. Handhaaf. Amptelike maandblad van die F.A.K., 5:7, 1967.

tion which is not Christian is not education. And any form of education in which Christ is not acknowledged as King is ultimately Satanic, anti-Christianity"¹⁾

Hiermee is meteen die geweldige belangrikheid van die skool en dus van elke onderwyser t.o.v. taak en roeping omlyn. Onderwys is te reg 'n diens waarby die hele volk baat.²⁾

Geen wonder dus dat deur die eeue heen die taak van die skool in die algemeen en van die onderwyser in die besonder, 'n sentrale en prominente plek ingeneem het en steeds beklee in die denkpatroon van geleerdes e.a. nie.

Wanneer daar egter van die skool gepraat word, word nie skoolgeboue bedoel nie, maar die skool as 'n inrigting met alles wat hy nastreef en hierdie strewe vind gestalte en verpersoonliking in en deur die onderwyser - sy status en rol dus. Dit is dan ook die hoofrede vir die keuse van hierdie onderwerp wat die soeklig wil laat val op die posisie van die blanke onderwyser

1) De Jong. Education in the truth, p. 119.

2) Kotzee. Die ideaal in ons onderwys, p. 7.

ser in Suid-Afrika, met besondere verwysing na sy veranderde en veranderende status en rol om aan te pas by die eise wat verandering meebring.

Ook moet gemeld word dat die skrywer se praktiese onderwyservaring daartoe bygedra het dat kennis en ervaring t.o.v. sommige van die probleme wat die status en rol van die onderwyser kenmerk, meegehelp het tot die perspektivering, deurskouing en evaluering daarvan en in dié opsig die navorsing enigszins vergemaklik het.

II. Die sosiologiese aard van die probleem en afbakening van die studieterrein

Dit is geensins die doel om hier breedvoerig uit te wei oor die studieterrein van die sosiologie as vakwetenskap nie, aangesien dit ook 'n historiese oorsig sal verg wat boekdele in beslag sal neem. Gevolglik word met die volgende riglyne volstaan:

Die probleem van die individualiteit van die samelewingsvorme, die samelewingsverhoudinge, handelinge en gebeurtenisse d.w.s. van hulle individuele struktuur, is die tipiese terrein van die werksaamheid van die sosiologie.

In die lig van die bostaande, definieer Van Dijk¹⁾ dan die sosiologie as "Wetenskap van de feiten der menselijke samenleving als zodanig, van het groepsleven als zodanig, van het wezen der groepsvormen etc."

Hierdie definisie omlin die studieterrein van die sosiologie na sy wydste en wat heenwys na die ensiklopedie van die sosiologie wat uit=
eenval in drie hoofafdelings,²⁾ t.w.:

A. Die wysgerige sosiologie wat die teorie is van die normatiewe struktuurtypes met hulle on=
derlinge verhouding en samehang.

B. Die positiewe sosiologie of teorie van die positiewe samelewingsvorme wat tot taak het die ondersoek na die verskeidenheid vorme binne die sameleving in hulle dinamiese bestaan, onderlinge vervlegting en beïnvloeding soos hulle deur mens=
like aktiwiteit tot stand kom en onderhou word. Die positiewe sosiologie word verder onderver=
deel in die sosiografie en die positiewe sosio=
logie in engere sin.

1) Van Dijk. Mens en medemens. Een inleiding tot de sociologie, p. 17.

2) Ibid., p.207-208.

C. Die spesiale sosiologieë, aspektsosiologieë of toegepaste sosiologieë wat bepaalde aspekte bestudeer of anders gestel, hulle rig hulle studie tot 'n besondere lewensterrein, d.w.s. aspekte van die sosiokulturele werklikheid soos die van die godsdiens, die ekonomie, die reg, die kultuur, taal, kuns, onderwys e.d.m. en ondersoek hierdie aspekte binne en vanuit die totaliteit van die samelewingsvorme.

'n Aspektsosiologie of spesiale sosiologie rig die aandag gevolglik in die eerste plek nie op die totaal van die samelewing sonder meer nie, maar op 'n bepaalde aspek en 'n bepaalde deur daardie aspek gekwalifiseerde lewensterrein; dus op 'n bepaalde sektor van die samelewingsmosaïek.

Die opvoedkundige sosiologie as 'n spesiale sosiologie waarom dit in hierdie navorsing gaan, rig derhalwe sy aandag op die pedagogiese werksaamheid binne die samelewing, d.w.s. die verhoudinge, handeling en gebeurtenisse wat daaruit voortvloei en waarbinne die skool met sy elemente, dus ook en veral die onderwysers, 'n sentrale plek inneem as 'n spesiaal daartoe ingerigte tipe sosiale organisasie wat volgens struktuur en funksie as 'n sosiale sisteem sy opvoedingstaak ver-

wesenlik.

Binne die skool as 'n sosiale sisteem staan die onderwyser prominent as die bekleër van 'n posisie waaraan dinamiek verleen word deur die komponente wat as sy status en rol bekend staan en gekwalifiseer word deur spesifieke normekomplekse.

Aan die ander kant is sosiale stratifikasie of gelaagdheid, d.w.s. sosiale ongelykheid, eweneens 'n kenmerk van ons samelewing. Hiermee word bedoel dat elke persoon en dus ook die onderwyser, 'n posisie op die sosiale leer binne die samelewing bekleë - 'n posisie wat hom vanweë die waardering van sy medemens toeval, waarby aspekte soos prestige en aansien inbegrepe is en waarna verwys word as 'n persoon se algemene sosiale status.

Albei hierdie aspekte van die status van die onderwyser, d.w.s. sy posisie binne die skool as 'n sosiale sisteem, waarby rol inbegrepe is, sowel as sy algemene sosiale status, is dinamiese posisies, m.a.w. is voortdurend aan verandering onderhewig a.g.v. sekere aktiewe faktore.

III. Die omvang van die probleem

Die probleem t.o.v. die veranderende status en rol van die onderwyser deur die geskiedenis heen soos ook en veral vandag, is ryk in omvang. Bingle¹⁾ stel dit raak: "Nou is dit voorwaar nie 'n verskynsel wat op simplistiese wyse verklaar kan word nie. Daar is 'n groot aantal faktore wat hiertoe bygedra het en ek dink dit sal die moeite loon indien hieroor wetenskaplike navorsing gedoen word."

Die taak van die skool het omvattender en veeleisender geword om leerlinge op doeltreffende wyse voor te berei vir die ingewikkelde gemeenskap van vandag, met al die eise wat hy stel.²⁾ Om aan hierdie eise te voldoen, moet die onderwyser opgewasse wees vir sy taak en moet die knelpunte in die onderwys t.o.v. die status en rol van die onderwyser aan die kaak gestel word ten einde voldoende en teweens die regte rekrute na die onderwys te lok.

-
- 1) Bingle. Die status van die onderwyser. Onderwysblad 821:545, deel Lxxiv, 1968.
 2) Kotzee, op. cit., p.13.

Die vraagstuk van die status en rol van die onderwyser het dan ook in Suid-Afrika, soos uit die literatuur blyk, in die afgelope tyd in die brandpunt van bespreking, wetgewing en polemieke gestaan.

IV. Doel van die ondersoek

Die doel van die ondersoek is om 'n beskeie bydrae te lewer t.o.v. die blootlegging vanuit sosiologiese oogpunt, van enkele probleme verbonde aan die status en rol van die blanke onderwyser in Suid-Afrika en wat in 'n sekere sin die resultaat is van die inwerking van faktore wat ingrypende veranderinge meegebring het. In hierdie opsig is die doel uit hoofde van die onderwerp, van 'n tweeledige aard:

A. Besondere doel

As besondere doel dien die sosiologiese analise van die veranderde en veranderende status en rol van die onderwyser binne die skool as 'n sosiale sisteem, met die blootlegging van enkele stremende faktore en verskynsels wat voortvloei uit

die kompleksiteit van die rol van die onderwyser.

B. Algemene doel

As algemene doel dien die omlýning van die algemene sosiale status of aansien van die onderwyser, sowel as van die onderwysberoep, met die aanduiding van enkele determinante waaronder ook die status en rol van die onderwyser binne die skoolsisteem, asmede die toeligting van enkele knelpunte wat om dringende aandag vra. Ook hierdie veranderde opvatting omtrent die onderwyser is die resultaat van 'n ryke verskeidenheid meewerkende faktore.

Ten einde uitvoering aan bostaande doelstellings te kon gee, is die feitelike gegewens soos volg in hoofstukke vervat:

Hoofstuk 2: Die menslike samelewing en die pedagogiese aspek.

Hoofstuk 3: 'n Sosiologiese omskrywing en analise van die begrippe status en rol.

- Hoofstuk 4: Die skool as 'n samelewingsverm en enkele aspekte van die veranderde en veranderende status en rol van die onderwyser daarbinne.
- Hoofstuk 5: Die algemene sosiale status van die blanke onderwyser in Suid-Afrika met besondere verwysing na die veranderde opvatting omtrent die onderwyser.
- Hoofstuk 6: Samevattende slotbeskouing en eie opvatting.

V. Metode van ondersoek

In hoofsaak is hierdie navorsing die vrug van literatuurstudie waarin gebruik gemaak is van boeke, tydskrifartikels, koerantverslae en artikels om die kennis van die onderwerp op te diep.

Kompilasië is gebruik om die kennis en gegewens uit literatuurbronne saam te voeg. Die doel hiermee is om ook insig en perspektief te verkry uit die bestaande bronne van inligting en dit wetenskaplik tot 'n eenheidsbeeld te voeg. Dit is die plig van 'n navorser om tot 'n sintese van

die reeds bestaande en beskikbare kennis van sy studie-onderwerp te kom.

VI. Enkele probleme ervaar tydens die navorsing

Vanweë die meerduidigheid van sekere begrippe moes in enkele gevalle aandag gegee word aan die ontleding en omskrywing daarvan, ten einde hulle sinvol te kon aanwend vir die doel van die navorsing.

Verskeie ondersteunende of sub-temas wat bygehaal moes word ter ontplooiing van hierdie onderwerp, is op sigself so wydlopend, dat moeite ondervind is om dit te reduceer sonder om van die hoofmomente te elimineer. Voorbeelde wat genoem kan word, is o.a. die doel van die onderwys en opvoeding; die onderskeiding tussen onderwys en opvoeding; die taak van die skool; professionalisering van die onderwysberoep; die opleiding van onderwysers e.d.m.